

הקול קול יעקב

ילקוט
פרקי אבות
עם סיפורי הצדיקים

ליקטתי וערכתי
יעקב שמואל לוינסון

ירושלים תובב"א
כסליו תשפ"א

כתובת המחבר:

יעקב שמואל לוינסון
רחוב פתח תקוה, 5
ירושלים
02-5001321

©

כל הזכויות שמורות

עריכה, עיצוב ועימוד
מיכאל עוברני
052-7613196

RABBI AMRAM OPMAN
OFFICIAL JUDGE OF THE EIDAH HACHAREIDIT
5 RABBEINU GERSHOM STREET
TEL: 02-5821998
JERUSALEM
E. ISRAEL

עמרים אופמן

מ"צ העדה החרדית
ר"מ בישיבת שעו השמים
ספר המגיד ה' מקור"ח עם ביאור פתלת ישראל
רבינו גרשום 5 ס"ל, 02-5821998
פעילות ירושלים תחב"א

ע"י ה' כפ"ל תל"א פ"ק

הכלל לפ"ק וכו' הרי הסתמך התמטת נ חכמ וכל"כ
ובו ה' חכמים פ"ד יעקב שמאל ז"ל ז"ל ש"ס
פי' ש"ס פ"ד א"ל מ"ל מ"ל ז"ל מ"ל ז"ל ז"ל ז"ל
פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד פ"ד

ואש"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל
ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל

והק"ט שיפ"ז מ"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל
ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל
ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל
ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל ז"ל

עמדם אופמן

מו"צ העדה החרת

ור"מ בשיבת שער השמים

מו"ל ספרי המגיד מקו"ניץ עם ביאור פתילת ישראל

רבינו גרשום 5 טל' 02-5821998

פעיה"ק ירושלים תובב"א

יום ה' כסלו תשפ"א פעיה"ק

הביא לפני ידידי הרב החסיד המפואר, חכם ורופא, ירא ה' מרבים הרב יעקב שמואל לזינסון שליט"א פרי עיטו על פרקי אבות המלווה עם סיפורי צדיקים ומעוטר בציצים ופרחים מגדולי ישראל בשם "הקול קול יעקב".

ואמינא לפעלא יישר ובודאי יהיה תועלת להביא יראת שמים ובפרט לצעירי הצאן.

ואברכו שיפוצו מעיינותיו חוצה ויזכה לזכות את הרבים בשאר ספרים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא ולראות נחת דקדושה מכל יו"ח ולקבל פני משיח צדקנו במהרה מתוך רחמים מרובים אמנ

מקום החותם

פרעקב • פרקי
ת • ין אבות • הל
ול יקול קול יע
פרעקב • פרקי
ת • ין אבות • הל
ול יקול קול יע
פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרעקב • פרקי
פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יע
ת • ין אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יע
פרקי יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי

ול יעקב • פ"י ה
פרקי אבות ל יע
ת • הקול קול יעקב
ול יעקב • פ"י ה
פרקי אבות ל יע
ת • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרעקב • פרקי
פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יע
ת • ין אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יע
פרקי יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי אבות • הקול קול יעקב • פרקי

תוכן הענינים

ט	הקדמה
יא	פתיחה למסכת אבות
	משנה א
יג	קבלת התורה ומסירתה
	משנה ב
יט	על קיום העולם
	משנה ג
כא	שכר מצוה
	משנה ד
כג	כבוד חכמים
	משנה ה
כה	הכנסת אורחים
	משנה ו
כז	על חבירות
	משנה ז
כט	איך להתיחס עם הרשע

תוכן הענינים

- משנה ח
משפט ושלום לא
- משנה ט
חקירת העדים לג
- משנה י
אהוב את המלאכה לה
- משנה יא
חכמים הזהרו בדבריכם לז
- משנה יב
אוהב שלום לט
- משנה יג
לימוד התורה לשמה מג
- משנה יד
שלא לשמה בא לשמה מה
- משנה טו
"כי באור פניך" מח
- משנה טז
יציאה מספק מביאה לשמחה נא
- משנה יז
"עת לחשות, ועת לדבר..." נג
- משנה יח
"תתן אמת ליעקב" נה

הקדמה

"והבן זה מאוד - איך היסודות של קיום המצות הן על ידי מדות הטובות.."
(ספר שערי קדושה מהרב חיים ויטאל זיע"א, חלק א).

כותב הרב משה קורדוברו זצוק"ל (הרמ"ק, ספר תומר דבורה, פרק א): "האדם ראוי שיתדמה לקונו ואז יהיה בסוד הצורה העליונה, צלם ודמות, ואלו ידומה בגופו ולא בפעולות ... ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים".

אמר הרבי מבאיאן שליט"א (אמ"ק מוצש"ק שמות תשע"ד): "תיקון המידות וכו' החסד הגדול ביותר ששייך בין אדם לחבירו". כותב הרבי הנתיבות שלום מסלונים זצוק"ל (על פירקי אבות בהתחלה): "שטירת המידות היא המרכבה וההכנה להשראת התורה, והרי הם בחינת אבות לקבלת התורה [התולדות] וכו' דרך מי שטיהר וזיכך מדותיו יכולה התורה לשכון בו".

כותב התפארת ישראל (אבות א,א): "שלא יחשוב האדם דסגי להשלמת נפשו בשיעסוק בתורה ויקיימה ואף שלא יתקן מדותיו יזכה לעוה"ב, דליתא וכו' ואינו מתנהג בנחת עם הבריאות, או לו".

כתב הרב הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א, ראש ישיבת כף החיים, ירושלים תובב"א, (במכתב על ספר שלי, "הקול קול יעקב: תורה למעשה בעבודת השם"): "שצריך תחילה לתקן את עצמו במדות ובזה תשכון התורה עליה שאינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות, לא שילמוד התורה ואחר יקח לו המדות, כי זה אי אפשרי ודוק היטב".

הקדמה

כותב המדרש שמואל על אבות (פרק א, משנה א) הרב שמואל די אוזודה, זצוק"ל, תלמיד של האר"י בעיה"ק צפת: "שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא [אבות] וכו' אף אילו נאמרו מסיני".

ולסיים עם המילים של המסגרת השולחן (סדור ישועות ישראל, אבות בהקדמה): "לכן צריך ללמוד תדיר מסכת זו עם הפירושים. ושמור ולקיים".

יעקב שמואל לוינסון

עיה"ק ירושלים תובב"א

פתיחה למסכת אבות

"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"

(סנהדרין פרק י, משנה א)

כתוב בגמרא (חגיגה כז ע"ב): "...פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון..."

שואל המדרש שמואל (על פירקי אבות, התחלה): "שאם כוונתו לומר כל איש ישראל אחד חכם ואחד רשע כולם כאחד יש להם חלק לעולם הבא?!"

מברר הרב עובדיה מברטנורה זצוק"ל (סנהדרין פרק א, משנה א): "ועולם הבא האמור כאן הוא עולם הבא אחר תחיית המתים [ולא גן עדן לפני]".

על זה כותב המדרש שמואל (שם), כמו ששמע מרבנו האר"י זצוק"ל: "כשתבא אחר כך הגאולה וכו' שכל הנשמות הם מתוקנות, וצדקניות וכולם אחר ביאת המשיח בעולם התחיה יש להם חלק לעולם הבא".

אליהו הנביא זכור לטוב הסביר (תנא דבי אליהו זוטא, פרק כ): "ופושעי ישראל עונין אמון מתוך הגיהנם", אמר להם הקב"ה להמלאכים, 'מי הם הללו שעונים אמון מתוך גיהנם?' ואומרים לפניו 'רבונו של עולם, הללו הם פושעי ישראל שאף על פי שהם בגיהנם בעקא גדולה מאחזקים ואומרים לפניך אמון'. ואומר להם הקב"ה למלאכי השרת, "יפתחו להם שערי גן עדן ויבאו ויזמרו לפני...".

פרק ראשון

משנה א

קבלת התורה ומסירתה

משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים, הווי מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סיג לתורה:

"משה קיבל תורה מסיני..."

"והאיש משה ענו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב, א) כותב הרב חיים ויטאל זצוק"ל: "והבן זה מאוד, איך היסודות של קיום המצות הן על ידי מדות הטובות" (שערי קדושה חלק א, שער ב). "כי אבות המדות הרעות הן ארבע: הגאווה, וכו'" (שם).

ראוי, לכן, להתחיל מסכת "פרקי אבות" על תיקון המדות ודרך לעבודת ה' של האבות הקדושים עם בעל המדות הטובות, משה רבינו זצוק"ל, שזכותו תגן עלינו לדורי דורות עד ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו, כן יהי רצון, בקרוב ממש.

כתוב בספר "אורחות צדיקים" (שער ב'): "הענוה היא סולם לעלות לדרכי הקדוש ברוך הוא...". "הקב"ה הטח שכינתו על הר סיני וירד למטה והניח כל הרים וגבעות" (שם).

קבלת התורה ומסירתה

הנתיבת שלום מסלונים זצוק"ל משלים כאן: "שמשה לקח הכח לקבל את השליחות של קבלת התורה, מזה שהקב"ה בחר בהר סיני הקטן, שהשיג שנתינת התורה קשורה דוקא לקטן ושפל ערך ביותר" (ספר נתיבות שלום על פרקי אבות, פרק א).

שואל הרב ה"בן איש חי" זצוק"ל (פרקי אבות עם פרוש חסדי אבות פרק א), למה ישב משה רבינו ע"ה בסיני ארבעים יום וארבעים לילה ללמוד תורה שם? ולמה ירד אור השכינה על ההר ללמדו תורה?

ומשיב הרב: "הנה בזה נעשה משה רבינו ע"ה כלול מלמעלה ומלמטה, דחומר שלו נזדכך ולא נזדכך לגמרי כעליונים, אלא היה בסוג אמצעי בין העליונים ובין התחתונים. וכיון דהיה אמצעי היו התחתונים יכולים לקבל ממנו תורה וחכמה".

"ובזה תבין היטיב מה שאמרו במדרש רבה (דברים רבה יא, ד) על הפסוק (דברים לג, א): "אשר ברך משה איש האלוקים" - מחציו ולמטה "איש", ומחציו ולמעלה "אלוקים".

"ומסרה ליהושע..."

"ויאמר את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ..." (דברים לא, כג)

"ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה ל-"

סדר המסירה מפורט הרבה יותר בהקדמת הרמב"ם לספר ה"משנה תורה" שלו. רשימה שלמה משיבה לשיבה, מורידה את הצורך לאמונה, שהרי זהו עובדה היסטורית ברורה.

פרק א - משנה א

כותב הרמב"ם: "כל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו... כל התורה כתבה משה רבינו קודם שימות בכתב ידו. ונתן ספר לכל שבט ושבט וספר אחד נתנהו בארון לעד וכו' והמצוה שהיא פירוש לא כתבה אלא צוה בה לזקנים וליהושע ולשאר כל ישראל וכו' תורה שבעל פה... למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים. ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה וכו' זקנים רבים קבלו [על פה] מיהושע".

"וקבל עלי מן הזקנים ומפיהם... ושמואל קיבל מעלי ובית דינו... ודוד קיבל משמואל ובית דינו, ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה, ולוי היה ושמע ממשה... והוא קיבל מדוד ובית דינו... ואליהו קיבל מאחיה השילוני ובית דינו... ואלישע קיבל מאליהו ובית דינו... ויהוידע הכהן קיבל מאלישע ובית דינו... וזכריה קיבל מיהוידע ובית דינו. והושע קיבל מזכריה... לעמוס ... לישעהו... למיכה... ליואל... לנחום... לחבקוק... לצפניה... לירמיה... וברוך בן נריה... ועזרא ובית דינו של עזרא הם הנקראים - "אנשי כנסת הגדולה".

אנשי כנסת הגדולה

כתב הרמב"ם: "בית דינו של עזרא, והם: חגי, זכריה, מלאכי, דניאל, חנניה, מישאל, נחמיה בן חכליה, מרדכי בלשן וזרובבל, והרבה חכמים עמהם, תשלום מאה ועשרים זקנים. האחרון מהם הוא שמעון הצדיק" (הקדמת הרמב"ם זצוק"ל לספר משנה תורה)

הם [אנשי כנסת הגדולה] אמרו שלשה דברים

"מאה ועשרים זקנים היו... שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני... ונקרא כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה לישנה" (יומא סט ע"ב).

קבלת התורה ומסירתה

מביאה הגמרא (ברכות לג ע"א): "אמר ר' חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל בברכות, ותפילות קדושות והבדלות..."

הוו מתונים בדין

רש"י מסביר "מתונים" לשון "ממתנים", שלא יהיו גומרין הדין במהרה אלא חוקרים בעומק לפי שהדין יושב ברמו של עולם... (אבות א,א).

חוץ מזהירות במשפט, "מתון" פירוש "נעים". בכיוון הזה כותב האדמו"ר רבי יצחק אייזק יהודה יחיאל ספרין מקאמנא זצוק"ל: "מתונים בדין, לפסוק דין על חבירו... כי כל מה שיפסוק וידבר על חבירו, גורם זה לעצמו" (ספר נוצר חסד על מסכת אבות א,א).

(ע' מחלוקת לשם שמים, הלל ושמאי, שבת לא ע"א)

"קפדנות של שמאי ביקש לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קירבו אותם תחת כנפי השכינה".

והעמידו תלמידים הרבה

לא כרבן גמליאל בגמרא (ברכות כז ע"ב - כח ע"א) מי שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש.

"הקהל רגזו על הפגיעה בכבודו של רבי יהושע, והעבירו את רבן גמליאל מהנשיאות...". באותו יום רבי אלעזר בן עזריה [נשיא צעיר חדש] נתן רשות לכל אדם להיכנס לבית המדרש. חלשה דעתו של רבן גמליאל כשראה את ריבוי התלמידים החדשים, שלא נתן להם להיכנס בימיו.

ועשו סיג לתורה

"ושמרתם את משמרתי" [עשו משמרת למשמרת] (יבמות כא, ע"א). "וסייג הוא דבר גדול ומשובח, לעשות סיג וגדר למצות, לבל יוכל להכשל בהם".

"ועשו סיג לתורה, מדבר לחכמים, או מזהיר לכל יחיד יעשה גדר לעצמו" (מדרש שמואל אבות א,א).

על המילה "סייג", מביא ה"מעם לועז" (על אבות פרק ג, משנה ז) פירוש: "גדר", הוא מאיר שהמילה "סייג", זו שמירה.

מצד אחד הגבלה בעולם הגשמי זה דבר חיובי. יש אזהרות רבות בספר קהלת על הסיכון להבלי עולם הזה הגשמי ("הבל הבלים"). מביא ה"פרי צדיק" (שמיני עזרת קלב): "ולכן נמצא בשלמה המלך ע"ה דייקא ענין משתה ושמחה תמיד... שהיה בכוחם להמשיך הקדושה בכל עניני התענוגי העוה"ז הגשמים".

"כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנפל ממנו" (דברים כב, ח). בלשון ספר החינוך (כי תצא, מצוה תקמו לעשות מעקה לגג): "והרבה דברים אסרו זכרונם לברכה, כדי השמר מן הנזקים ומן המקרים הרעים וכו".

ולכן, סייג זה דבר חיובי, כדי לשמור על התורה והמצוות היקרים, על חיי אדם, ולשמור על כולם, בגלל תיקון העולם כדי שיהיה קיום בעולם.

שמעון הצדיק כהן גדול

שמעון הצדיק, שהיה חלק מאנשי כנסת הגדולה, שימש כהן גדול בבית המקדש ארבעים שנה.

קבלת התורה ומסירתה

הגמרא מביאה כמה סיפורים נפלאים על הצדיק הנכבד:
מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים האומרת:
"בטילת עבידתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא [השונא בטל מן העולם],
ונהרג גסקלגס [מלך יון] ובטלו גזירותיו. וכתבו אותה שעה וכוונו [שהייתה
אותה שעה שמיעת הבת קול והדברים שהזכירה!] (סוטה לג ע"א).

תנו רבנן אותה שנה שמת שמעון הצדיק, אמר להם בשנה זו הוא מת...
[בגלל] בכל יום הכפורים [כשהייתי נכנס לקודש הקדשים] היה מזדמן לי
זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויצא עמי, היום נזדמן לי זקן
לבוש שחורה ועטף שחורים, נכנס עמי ולא יצא עמי. אחר הרגל חלה שבעה
ימים ומת (יומא לט ע"ב).

אחר מותו של שמעון הצדיק, נמנעו מלהזכיר השם ככתבו, אפילו בבית
המקדש, מפני שלא היו ראויים לכך.

משנה ב

על קיום העולם

שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה
אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל
הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוֹת חֲסִדִּים:

על שלשה דברים העולם עומד

כותב ה"חסד לאברהם" (אבות, רבי אברהם אזולאי, פרק א, משנה ב): "על שלשה דברים העולם עומד על קיומו, ובלתם אין לו קיום והעמדה וכו' כי על ידי עסק התורה מורידים השפע מלמעלה ממקור הברכות להחיות העולם... ועל העבודת הקרבנות בזמן שהיה בית המקדש, ובזמן הזה היא עבודה שבלב זו תפלה, שהכונה הוא להעלות ההתעוררות ממטה למעלה, סוד המיין נקבין וכו' כי על ידי התעררות התחתון היה נעשה היחוד העליון כנזכר בזה, ועל ידו ירד השפע לכל העולמות לקיומם וחיותם וכו' ועל גמילות חסדים דהיינו היחוד העליון שמשפיע צדיק בצדק וגומלים חסד זה לזה".

כדאיתא בספר "יסוד העבודה" (ח"ד פ"א) בשם האר"י הקדוש, שלכל אדם ואדם מיום בריאת העולם, יש תפקיד מיוחד שעליו למלא לפי שרש נשמתו, שבעבור תיקון ענין זה ירד לעולם.

אין יודעים אם עיקר העבודה שלכם בלימוד התורה, ש"תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א, א), בתפלה או בגמילות חסדים?

על קיום העולם

הרמ"ע מפאנו [רבינו מנחם עזריה זצוק"ל] עוזר לנו (במאמר "הקדמות מתורתו של הרמ"ע", תורה יח): "אם הוא נפתה מיצרו בעבירה אחת בקביעות ידע בבירור כי הוא הגדר הצריך לו [ומהם יבין צורך תקונן], ואם נפשו אותה מצוה אחת יותר מזולתה, אין ספק שהיא תקנתו".

משנה ג

שכר מצוה

אֲנִטִּיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מִשְׁמָעוֹן הַצְּדִיק. הוּא הִיָּה
אוֹמֵר, אֵל תִּהְיוּ כַעֲבָדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת
לְקַבֵּל פָּרֶס, אֶלֹא הוּוּ כַעֲבָדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֹא
עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וַיְהִי מוֹדָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

שכר מצוה גם בעולם הזה

אמר הקב"ה בעשרת הדברות (שמות כ, יב): "כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימין על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך".

כתוב במשנה (פאה א, א): "אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא".

אמר אליהו הנביא זכור לטוב (תנא דבי אליהו רבא, פרק יב): ברוך המקום ברוך הוא שמשלם שכר טוב ליראיו בעולם הזה ובעולם הבא.

מסביר האדמו"ר מקאמרנא זצוק"ל (בספר נצר חסד על מסכת אבות, א, ג): "וכוונת אנטיגנוס, כי צריך לבוא על ידי תורה ועבודה לדביקות וביטול המציאות, שיהיה בעיניו אין ממש, בטל באורו יתברך, אשר לא יקוה לשום דבר, אלא מתייחד עם השכינה... ולא יושג זה אלא לבעלי עבודה ברוח הקודש... אבל לרוב העולם שנו חכמים עבוד מאהבה, משמחה, בתענוג, באור מתוק".

שכר מצוה

מביא ה"תולדות" (ספר תולדות יעקב יוסף, בהה): "ובזה נבאר פלוגתא בית שמאי ובית הלל (שבת לא, ע"א) בעכו"ם שבא להתגייר על מנת שתשימוני כהן גדול, ב"ש דוחקו וב"ה קיבלו, והטעם כי ב"ש היה מדתו דין, ומה שראוי מצד הדין שיהיה כל מעשה אדם מתחילה ועד סופו לשם שמים, וזולת זה אין בו חפץ להש"י. אבל הלל הזקן מדתו חסד ורחמים בין לחייבים בין לזכאים וכו' שקירב הגג, ומעשה הלל לשם שמים שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה".

ומסכם הנועם אלימלך (בפרשת תרומה):

"דהנה הצדיק העובד השם במצות ומשמר את עצמו שלא לעבור ח"ו על איזה מצוה קלה ומהדר אחריה לעשותה כתקנה, אבל אינו במדריגה זו שיבא בהמצות אל הדביקות הבורא ב"ה וחשקות גדול אליו ית'. לזה הצדיק יש לו לצפות לתשלום גמול לעוה"ב, אבל יש צדיק שעובד במחשבות טהורות ומדבק את עצמו ע"י המצות בבורא ב"ה בדבקות וחשקות גדול, ורואה תמיד חוממותו יתברך. הצדיק הזה הוא מושך תענוגי עוה"ב אליו כאלו נהנה מזיו השכינ' בעוה"ז".

דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג, ע"ב).

משנה ז

כבוד חכמים

יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים
קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרדה אומר, יהי ביתך
בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי
שותה בצמא את דבריהם:

שימוש תלמידי חכמים

מסביר רבינו עובדיה מברטנורא זצוק"ל בפירושו על אבות (פרק א, משנה ז): כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג... הראשון מהם נשיא, והשני אב בית דין.

כתוב בגמרא (תמורה טו ע"ב) כשנפטר יוסי בן יועזר, שהוא היה כל כך צדיק שלא מצאו בו שום חטא. ובלשון הגמרא: במתניתא תנא כל אשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר איש צרידה, לא היה בהם שום דופי. מכאן ואילך היה בהן שום דופי (רש"י, דופי של חטא).

יוסי בן יועזר ביאר איך יזכה האדם לקנין התורה, והשגת שלימותה. מביא כדומה בגמרא (ברכות ז ע"ב): "ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר 'פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו', למד לא נאמר אלא יצק. מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה".

חברת תלמידי חכמים

לגבי ההשפעה של להיות בין החכמים כותב רבינו עובדיה מברטנורא (אבות א, ד): "משל למה הדבר דומה, לנכנס לחנותו של בשם. אף על פי, שלא לקח כלום, מכל מקום ריח טוב קלט והוציא עמו".

ובתנא דבי אליהו (סדר אליהו רבה, פרק ט) כתוב: "בעלה של דבורה [ברק] עם הארץ היה. אמרה לו אשתו, בא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבית המקדש שבשילה. מה אם יהיה חלקך בין אנשים כשרים שבהם ותזכה לעולם הבא".

הקיצור שולחן ערוך מביא הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם (קמד) ע"ש. בין ההלכות, יש:

- חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו.
- עון גדול לבזות תלמוד חכם או לשנאותו. מצות עשה לקום מפני תלמוד חכם מופלג בתורה אפילו אינו זקן בשנים, ואינו רבו...

ונסיים, עם מילים יקרות מהאדמו"ר ר' מנחם מענדיל טאוב מקאליב זצוק"ל (ספר קול מנחם מסכת אבות, א, ד): "ועל זה רומז התנא באומרו 'יהי ביתך בית ועד לחכמים', והיינו שתראה שבביתך יוכלו לדבר מכל החכמים, שהבית עצמו יכבד גדולי ישראל, וירגישו בני ביתם שכל גדולי ישראל נמצאים בביתם. ולא יהיה ביתך מקום אשר מזלזלים בו בגדולי ישראל".

משנה ה

הכנסת אורחים

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח
לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם
האשה. באשתו אמרו, קל וחמר באשת חברו. מכאן
אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה,
גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש
גיהנם:

מעלת הכנסת אורחים

"וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום: וישא עיניו
וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ [אברהם אבינו] לקראתם
מפתח האהל וישתחו ארצה" (בראשית, וירא יח, א).

שמעון הצדיק לימד אותנו (אבות, פרק א, משנה ב) שגמילות חסדים היא
אחד משלשת הדברים שעליהם העולם עומד. כאן, במשנתנו, רבינו יוסי בן
יוחנן איש ירושלים מרחיב על זה למעשה בהכנסת אורחים. זה גם לפי מה
שלמדנו (פאה א,א) כהכנסת אורחים אחד מהדברים שאדם אוכל פרותיהן
בעולם הזה והקון קימת לעולם הבא.

"אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכונה"

(שבת קכז ע"א)

כיצד קיומה של הכנסת אורחים

כותב הפלא יועץ (ספר פלא יועץ, אורחים): "ומתנאי מצות הכנסת אורחים שיהא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות [כמו אמר שמאי באבות א, טן] ויתר חשוב ומקבל ומרוצה בעיני אלקים ואדם פת חרבה עם יפה עינים וטוב ראי ממאכלות פטומות בפנים זועפות".

וחשוב גם שהאורח לא יכביד על בעל הבית.

"אורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה שטרח, לא טרח אלא בשבילי" (ברכות נח ע"א).

משנה ו

על חברות

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרֵבְלִי קָבְלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אָמַר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְקָנָה לְךָ חֵבֵר, וְהָוִי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת:

קנה לך חבר

דכתיב כל עוף למינו ישכון, ובני אדם לדומה לו (בבא קמא צב ע"ב, תנא דבי אליהו רבה, פרק יב)

לעולם יקנה אדם חבר לעצמו ויאכל עמו כדי שיקרא עמו וישנה עמו ויגלה לו סתרי תורה וסתרי דרך ארץ (תנא דבי אליהו זוטא, פרק טז)

קנה לך חבר, אפילו שאתה צריך לקנותו בדמים יקרים (פרוש הר"ע מברטנורה).

ולמה לדון לכף זכות?

מסביר האדמו"ר מקמארנא זצוק"ל, שבזה יהיה חברותך נאה ומתקיים (נוצר חסד על אבות, דף ז).

ובזהר הקדוש (ספר הזהר קכח ע"ב): "וקנה לך חבר, באגר שלים בעי למקני ליה, בגין למזכי בשכינתא, עד הכא בעי למרדף בתר זכאה ולמקני ליה".
[תרגום: צריך לקנותו בכסף מלא, כדי לזכות בשכינה השורה על חברו, שצריך לרדוף אחר צדיק בכל יכלתו לקנות אותו לחבר].

על חבירות

כתב רבינו יונה על 'קנה לך חבר', ששלושה דברים צריך אדם אל החבר הטוב: "לדברי תורה, למצות ולעצה" (אבות א, ו). ללמוד ממנו ולעלות בזכותו ברמה רוחנית. להשפיע עליו לקיים את המצות כמו שצריך, ולמצוא דברים שצריכים תקון.

והוי דן את כל האדם לכף זכות

ובקשר לכף זכות, בספר מדרש שמואל (אבות א, ו) כתוב: והוי דן את כל האדם לכף זכות, לבינונים, כי לצדיק אפילו מעשה רע הוא טוב, ולרשע גמור, אפילו מעשיו הטובים יש לדונם לכף חובה.

ובהמשך דבריו בשם הרב משה אלשקאר ז"ל: "כתב קנה לך, כבר שיתחבר בטובים לפי שבסבת זה לא ידבר כי אם בשבח הטובים, וככה תבחן חברת האדם, שאם הוא מדבר בשבח הטובים תדע בודאי שהוא מתחבר עמהם אם תשמע אותו שהוא משבח לטובים הוא טוב וההפך בהפך".

משנה ז

איך להתיחס עם הרשע

נְתַאי הָאֲרֵבְלִי אֹמֵר, הֲרַחֵק מִשְׁכַּן רָע, וְאַל תִּתְחַבֵּר
לְרָשָׁע, וְאַל תִּתְיַאֵשׁ מִן הַפְּרָעָנוּת:

ואל תתחבר לרשע

מעשה באחר [אלישע בן אבויה] שהיה גדול בתורה, ויצא לתרבות רעה. כתוב בברייתא (חגיגה, יד ע"ב): ת"ר ארבעה נכנסו לפרדס, ואלו הן, בן עזאי, ובן זומא, אחה, ורבי עקיבא. אחה, קיצץ בנטיעות של הפרדס כשנכנס לשם, וקלקל השגותיו כאשר התקרב אל השגת המרכבה. יצאת בת קול [מן השמים] ואמרה, שובו בנים שובבים חוץ מאחר". ובגלל זה, הפסיק לשמור תורה ומצוות.

כאשר מת אחה, אמר רבי יוחנן, היה בינינו תלמיד אחד שנכשל וסטה מדרכי התורה. וכי אין אנו יכולים להצילו? ומאחר שהיה אחד מאתנו, עלינו לעזור לו.

אמר רבי יוחנן, אם אקח אותו בידי, אוציאו מן הגיהנום ואכניסו לעולם הבא. כשנפטר רבי יוחנן, פסק העשן שעלה מקברו של אחה, כסימן שרבי יוחנן הוציא את אחר משם.

רבי אברהם אזולאי (אבות פרוש רבי אברהם אזולאי פרק א, משנה ז) מביא על דברי המשנה "ואל תתחבר לרשע" - כלומר, שאם היה הוא מתחבר אליך,

איך להתיחס עם הרשע

שתהיה אתה עיקר והוא טפל - היה טוב, שיש תקווה שישמע לדברך, כיון שאתה הוא העיקר. אמנם כאשר הוא יהיה העיקר ואתה טפל, ודאי שלא ישמע לדברך, ולזה אל תחבר אליו, שתהיה אתה טפל אליו (עיין גם מדרש שמואל אל אבות פרק א, משנה ז בשם הרב משה אלמושנינו ז"ל).

על הדרך איך להתיחס לרשע, כותבים בשם הבעל שם טוב זצוק"ל (ספר כתר שם טוב, סימן פט):

אם נזדמן לאדם שראה דבר עברה או שמע על אחד, יבחין שיש בו שמץ עברה זו ושירגיש לתקן את עצמו, ואז גם הרשע יחזור בתשובה אחר שיכליל אותו עמו על ידי אחדות שכולם אדם אחד, ואז תגרום שתהיה מכלל ועשה טוב, שתעשה את הרע טוב, ואז תבוא למדת בקש שלום ורדפהו וכו'.

ואל תתייאש מן הפורענות

מביא עצה טובה המדרש שמואל (אבות פרק א, משנה ז): אחר שהזהירו על מניעת חברת הרשע הוא מזהירו בהשתדלות קנין החבר טוב כי אי אפשר בלא חבר אוהב שיתקן לו עניונו בעצתו שאף המשכיל שבמשכילים צריך לעצת זולתו.

משנה ח

משפט ושלום

יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שֵׁטַח קָבְלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי אָמַר, אֵל תַּעַשׂ עִצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדִּינִין. וְכִשְׂיֵהוּ בְעָלֵי דִינִין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יֵהיּוּ בְעֵינֶיךָ כְּרֹשָׁעִים. וְכִשְׁנַפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יֵהיּוּ בְעֵינֶיךָ כְּזֹכָאִין, כְּשֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין:

מעלת הפשרה

רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר (זכריה ח, טז): 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם', והלא במקום שיש משפט אין שלום, ובמקום שיש שלום אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו שלום? הוי אומר ביצוע [פשרה]. (סנהדרין ו, ע"ב).

כותב הרבי מקאמרנא זצוק"ל (נצר חסד על אבות א, ח) על בעלי הדין שבאים למשפט: "שבהכרח עשו איזה עבירה ונכלו לקליפות, עד שבהכרח לבוא אל דיני התורה להעלותן ולבררן".

עצה כללית כותב הרבי מקאלב זצוק"ל (קול מנחם אבות א, ח): "כשרואה שיש לו דין ודברים עם חברו, ואפילו אם מרגיש שחברו עשה לו עולה גדולה שאינו יכול למחול לו, יראה לשבת עמו ולבדוק את כל הטענות, ולא ימהר לגשת לדין תורה ולהיכנס למצה ומריבה, כי ברוב הפעמים כשיושבים יחדיו

משפט ושלום

ברוח נכונה, יראו שני הצדדים שאין להם על מה לריב, והאמת והשלום ישררו בין הצדדים, ורק באופן שרואים שאינם מגיעים לפשרה, אזי ילכו לדין תורה ברוח טובה כדי לברר הדבר, אך לא במלחמה.”

נסיים הנושא במדרש שמואל (מדרש שמואל אבות א, ח): ”ולכן נקט כשקבלו לשון רבים, כי קבלת הזכאי פשיטא שיקבל עליו את הדין, אלא הכוונה להשוותם ולומר שאם קבל החייב בשוה בשמחה עם הזכאי, אז יהיה בעיניך כזכאים. וז”ש ושפטים בין איש ובין רעהו, אפילו אחר המשפט קורא אותו רעהו, כי שניהם קבלו עליהם את הדין באהבה ואחוה ושלום ורעות.”

משנה ט

חקירת העדים

שִׁמְעוֹן בֶּן שֵׁטַח אֹמֵר, הָיִי מְרֻבָּה לְחַקֵּר אֶת הָעֵדִים, וְהָיִי
זֶהִיר בְּדַבְרֶיךָ, שְׂמָא מִתּוֹכְכֶם יִלְמְדוּ לְשִׁקֵּר:

דרישה וחקירה

ודרשת וחקרת ושאלת היטב וגו' (דברים יג, טו)

מסביר הרב אברהם אזולאי זצוק"ל (פירוש הרב רבי אברהם אזולאי אבות א, ט):
"ותהיה החקירה בחכמה ובערמה, באפן שלא ילמדו מדברין הדרך הנאותה
כפי הדין בעדותם, וילכו בה לזכות למי שיש בדעתם לסייעו בעדות שקר".

"אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת" (משלי ל, ו), ומפרש רש"י זה"ל:
"יוכיח על פניך שע"י תוספתך אתה בא לידי עבירה".

לפי רבינו יונה זצוק"ל: לעשות בהם [העדים] דרישה וחקירה הרבה
פעמים, ובזה תגלה סוד (פירוש על אבות א, ט).

הגמרא (תענית יא ע"ב) מביאה שיחה כללית על סוגי עדים:

...ושמא יאמר אדם מי מעיד בי? אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של
אדם מעידים בו... דבי רבי שילה אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם
הן מעידין עליו... רבי חידקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו וגו' ויש
אומרים אבריו של אדם מעידים בו וגו'.

חקירת העדים

האדמו"ר מקאמרנא זצוק"ל מוסיף:

עדים הם יצר טוב ויצר הרע, ושניהם צריכין חקירה ובדיקה. מעשה המצות של יצר טוב, אם בהם נידנוד עירוב מחשבת פיגול. ומעשה יצר הרע, צריך בודאי חיפוש ובדיקה, שלא יהי' בו עבירה ושמץ עון. (נצר חסד על אבות א, ט).

הרמ"ע מפאנו עוזר לנו עם עצה חכמה:

...ואימתי הוא צדיק באמת בזמן שבא רעהו, הוא יצר הטוב, וחקרו, ירצה שלא יאמין לפתויו, ויחקור על סוף תחבולותיו והמה פתיחות, ואז מלאך טוב נוצח וחבירו עונה אמן וכו'. ואמר הוי זהיר בדברך, אל תוסף על דבריו כי יצר הרע ילמד לשקר וכו' והטוב ישב בדד וידום שתיקה כהודאה (רמ"ע מפאנו אבות א, ט).

משנה י

אהוב את המלאכה

שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קָבְלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אָמַר, אֲהַב אֶת
הַמְּלָאכָה, וְשָׂנֵא אֶת הָרִבְנוֹת, וְאֵל תִּתְּוֹדַע לְרֵשׁוֹת:

על שמעיה ואבטליון

”ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וגו” (בראשית ב, ב).

”בזעת אפין תאכל לחם וגו” (בראשית ג, יט).

שמעיה ואבטליון היו שני גרי צדק מבני בניו של סנחריב (רבינו עובדיה מברטנורא, אבות א, י). סנחריב היה מלך אשור, בזמן המלך חזקיהו והנביא ישעיה. סנחריב כבש את כל העולם חוץ מירושלים (מגילה יא, ע”ב).

הגמרא מספרת (יומא עא, ע”ב): ”ת”ר מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והיו אזלי כולו עלמא בתריה. כיון דחזיונהו לשמעיה ואבטליון, שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון.”

בברייתא כתוב, לאחר שסיים את עבודת יום הכיפורים, כולם היו הולכים אחר הכהן גדול לכבודו. כאשר ראו העם את שמעיה ואבטליון עזבו אותו והלכו אחרי שמעיה ואבטליון כדי לכבדם.. [שלפי ההלכה כבוד תלמיד חכם גדול מכבוד כהן גדול שהיה נתמן בזמן בית שני והיה עם הארץ].

אהוב את המלאכה

אהבת המלאכה עצמה

מביא המדרש שמואל, תלמיד של הרב המקובל ר' יצחק לוריא [האר"י ז"ל] מצפת עיה"ק (אבות א, י):

"שלא יהיה אוהב שכר המלאכה שנוטל על עשיתה ושונא המלאכה עצמה וכו' אלא יהיה שמח עם המלאכה עצמה ויהנה וישמח בעת עשיתה וכו' יהיה נהנה ושמח מן היגיעה עצמה במה שחלקו לו מן השמים להיות בעל מלאכה".

הרבי מקאמרנא זצוק"ל (ספר נצר חסד על אבות א, י) כותב:

וכל אדם צריך לעסוק בט"ל מלאכות, לברר הנשמות והחיות שבהן, ומרן הבעל שם טוב הזהיר על זה, לעסוק ביחודים בכל עשיית מלאכה שבעולם. וכל נשמה יש לה שורש באיזה מלאכה, ולכן יש עוסק בקביעות במלאכה זו, וכל אחד צריך לעסוק בכל מיני מלאכות, אבל תלמיד חכם די לו בטל תורה, ואף הקב"ה לא השרה שכינתו על ישראל עד שעשו מלאכה, שנאמר: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכו' וכשתעלה הנשמות על ידי מלאכה, אז יתדבקו בך הנשמות".

[ע' אבות פרק ב, משנה ב: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ]

משנה יא

חכמים הזהרו בדבריכם

אַבְטְלִיּוֹן אֹמֵר, חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׁמָא תַּחֲוּבוּ
חוֹבֵת גְּלוּת וְתַגְלוּ לְמָקוֹם מַיִם הָרָעִים, וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים
הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיְמֹתוּ, וַנִּמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתְחַלֵּל:

רחמנא לבא בעי

המפרשים פרשו כי פרוש שם 'אבטליון' הוא אב לקטנים, כי 'טליא' בלשון ארמי 'קטן'. ולכן אפשר שחס על התלמידים הקטנים אשר לא ישתו מן המים הרעים וימותו, ולכן בא להזהיר לחכמים כדי להזהיר הגדולים על הקטנים (מדרש שמואל על אבות א, יא).

מביאה הגמרא הקדושה (סנהדרין קו ע"ב): "רב יהודה שליף מסאני, ואתא מטרא, ואנן צוחין וליכא דמשגח בן". [תרגום: רב יהודה היה חולץ נעל אחת בשעת עצירת גשמים והיו יורדים גשמים. אנו צועקים בתפילה לגשם ואין משגיחים עלינו]. וזה אפילו שהם היו בקיאים בתורה יותר מרב יהודה.

מובן מזה, שידיעת התורה היא לא המדד לגדלות אמיתית בעבודת ה', אלא: הקדוש ברוך הוא ליבא בעי [חפץ בלב שלנו].

לפני זה מביאה הגמרא (שם) דבר דומה בדואג האדומי הרשע, יועצו של שאול המלך, שהרג את כהני נוב, בזמן שברח דוד מפני שאול המלך, ובא

חכמים הזהרו בדבריכם

לנוב עיר הכהנים: "אמר רבי אמי אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוך"
[ולא נכנסה לליבו פנימה, ולפיכך לא הצילה אותו מהעבירה].

בפתח אליהו (הקדמה לספר תיקוני זהר) כתוב: "חכמה מוחה איהו מחשבה
מלגאוו. בינה לבא ובה הלב מבין".

חכמים, הזהרו בדבריכם...

חכמים, תזהרו שדברי התורה שמלמדים לתלמידים, עוברים עם רגש, כדי
שהם יכנסו לליבם של התלמידים, שהם ירגישו את קדושת הלימוד, בלב,
ולא רק מהשפה ולחוך. לימוד כזה מחיה את תלמידים, ומקדש שם שמים.

שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד

"אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר
רב המנונא אמר רב: שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד שנאמר
'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' (עבודה זרה יט ע"ב).

אמר רש"י הקדוש: כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר
ומרפא.

משנה יב

אוהב שלום

הֵלֵל וְשִׂמְאֵי קִבְלוּ מֵהֶם. הֵלֵל אֹמֵר, הָיִי מִתְלַמְּדֵיךָ שֶׁל
אַהֲרֹן, אֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת
וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה:

מידת השלום

”סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו” (תהלים לד, טו).

כותב רבינו הרמ”ק [הרב משה קורדוברו מצפת] (ספר תומר דבורה פרק א’):
”האדם ראוי שיתדמה לקונו ואז יהיה בסוד הצורה העליונה, צלם ודמות”.

ובפרק חמישי, במדת החסד מפרט הרב ז”ל: ”הבאת שלום בין אדם
לחבירו וכן בין איש לאשתו דהיינו היסוד שלום בין התפארת ומלכות וכל
כיוצא בזה מדרכי שלום, הוא גמילות חסד למעלה”.

בספר שערי אורה (שער ב’) כתוב:

”והנה המידה הזאת [יסוד] נקראת בכל התורה כולה, ‘שלום’... מליץ טוב
בין יהו”ה ובין אדנ”י, והוא המטיל שלום ביניהם ומקריב אותם לשכון ביחד
בלי פירוד וקיצוץ בעולם, ונמצא יהו”ה אחד באותה שעה.

ודע והאמן שאי אפשר לבא ברכה לעולם, זולתנו על ידי המידה בזאת
הנקראת ‘שלום’, ועל זה נאמה, ה’ יברך את עמו בשלום” (תהלים כ”ט, י”א).

מעשה בהלל הזקן

הגמרא מספרת (שבת ל, ע"ב - ל"א, ע"א): ת"ר לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי.

מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה [התערבו] ואמרו: כל מי שילך ויקניט את הלל, יטול ארבע מאות זוז [כפרס]. ואמר אחד מהם 'אני אקניטנו!'

אותו היום ערב שבת היה, והלל חפף [רחץ] את ראשו [לכבוד שבת]. הלך ועבר על פתח ביתו [של הנשיא הלל] ואמר [בגסות] 'מי כאן הלל, מי כאן הלל?'

נתעטף [הלל] ויצא לקראתו, ואמר לו: 'בני, מה אתה מבקש?'

אמר לו: 'שאלה יש לי לשאול.'

אמר לו הלל: 'שאל בני, שאל.'

שאל האיש: 'מפני מה ראשיתן של בבליים סגלגלות [מאורכות]?'

אמר לו הלל: 'בני, שאלה גדולה שאלת. מפני שאין להם חיות פקחות [היודעות לעצב את צורת ראש הולד אחרי לידה].'

הלך [האיש] והמתין שעה אחת, חזר ואמר: 'מי כאן הלל, מי כאן הלל?'

נתעטף ויצא לקראתו ואמר לו: 'בני, מה אתה מבקש?'

אמר לו האיש: 'שאלה יש לי לשאול.'

אמר לו הלל: 'שאל, בני, שאל.'

שאל האיש: 'מפני מה עיניהם של תרמודיין תרוטות [עגולות]?'

פרק א - משנה יב

אמר לו הלל: 'בני, שאלה גדולה שאלת. מפני שדרין בין החולות [שלא יכנס החול בעיניהם].

הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: 'מי כאן הלל, מי כאן הלל?'

נתעטף ויצא לקראתו, ואמר לו: 'בני, מה אתה מבקש?'

אמר לו: 'שאילה יש לי לשאול.'

אמר לו: 'שאל, בני, שאל.'

שאלו האיש: 'מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות?'

אמר לו: 'בני, שאלה גדולה שאלת. מפני שדרין בין בצעי המים [וכדי שלא יטבעו בביצות].'

אמר לו האיש: 'שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתירא אני שמא תכעוס.'

נתעטף וישב לפניו ואמר לו: 'כל שאלות שיש לך לשאול, שאל.'

אמר לו האיש: 'אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל?'

אמר לו הלל: 'הן [כן].'

אמר לו האיש: 'אם אתה הוא, לא ירבו כמותך בישראל!'

אמר לו הלל: 'בני, מפני מה?'

אמר לו האיש: 'מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז [כי התערבתי שאוכל להקניט אותך].'

מביא בספר אורחות צדיקים (שער הענוה): "העניו הוא סבלן, ומהסבלנות

יבוא שלום, ובענוה ישקיט כעס של אדם הכועס עליו, כמו שנאמר (משלי טו,

א) 'מענה-רך ישיב חמה'."

אהבת ישראל כגורם לשלום

ובנוגע לעיניינו, כותב הרבי מקאליב זצוק"ל (ספר קול מנחם מסכת אבות פרק א): "כי אי אפשר לאדם אשר יש בו גאווה וגסות הרוח, להגיע למידתו של אהרן הכהן, כי אינו מסוגל אהוב את הבריאות, כי מרגיש בנפשו שכולם פחותים ממנו"

וממשיך הרבי ז"ל: "הסימן לאדם שיש בו אהבת ישראל, 'ומקרבן לתורה', מי שזוכה לקרב אותם להשי"ת, להאיר בהם את הצלם אלוקים".

והגמרא (שבת קלט ע"א) אומרת: "ואמר רבי מלאי: בשכר 'ראך ושמח בלבו', זכה [אהרן, שלא היה שום קנאה בלב נגד משה, אחיו הצעיר, שקבל תפקיד של ראש], זכה לחשן המשפט [שלו בשן] על לבו".

המאירי נותן דוגמא לשיטת אהרן (חדושי המאירי, אבות פרק א, משנה יב): "אוהב את הבריות כלומר להוכיחם בנחת ולהשיבם מעון. כשהיה מהלך בדרך פגע באדם רע נותן לו שלום. למחרת רצה אותו האיש לעבור עבירה אומר היאך אשא פני אהרן בושתי ממנו שנתן לי שלום. נמצא אותו האיש נמנע מעון על ידו".

כותב הרב זונדל קרוזר זצוק"ל מעיה"ק ירושלים בפירושו על פרקי אבות (אור החמה א, יב): "חביב אדם שנברא בצלם והשפיל אהרן את כבודו לירד לאנשים שאין בהם אלא מה שהם בריותו של הקב"ה, ובמחשבה זאת קירבן לתורה, שהתחילו לחוש את קרבתן להקב"ה ותורתו".

"ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל" (במדבר כ, כט). וברש"י: "כל בית ישראל. האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו".

[ע' בספר המחבר: הקול קול יעקב - נתיב השלום]

משנה יג

לימוד התורה לשמה

הוא הִיָּה אֹמֵר, נִגַּד שְׁמָא, אֶבֶד שְׁמָה. וְדָלָא מוֹסִיף, יִסֵּף.
וְדָלָא יִלִּיף, קִטְלָא חֵיב. וְדִאֲשַׁתְּמֵשׁ בְּתַנְגָּא, חֵלְף:

מעשה בהלל ואהבת לימוד התורה

הגמרא (יומא לה ע"ב) מספרת: אמרו עליו על הלל הזקן, שבכל יום ויום היה עושה [מלאכה], חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו.

פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה [לגג בית המדרש] ונתלה, וישב על פי ארובה, כדי שישמע דברי אלוקים חיים מכי שמעיה ואבטליון.

אמרו, אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים.

כשעלה עמוד השחר, אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיה, והיום אפל. שמא יום המעונן הוא. הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה.

עלו ומצאו עליו [על הלל] רום שלש אמות שלג. פרקוהו והרחיצוהו וסכוהו, והושיבוהו כנגד המדורה [כדי שיתחמם]. אמרו [על הלל] ראוי זה לחלל עליו את השבת.

לימוד התורה לשמה

מביאה הגמרא (נדה ל ע"ב): "דרש רב שמלאי למה הולד דומה במעי אמו? ...ונר דלוק לו בראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו וכו' ומלמדין אותו כל התורה כולה וכו' וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולו".

הגמרא (עבודה זרה יט ע"א). אומרת: "איזה תורה ללמוד? א"ר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו' (תהלים קיב)".

מכתבי האר"י הק' זצ"ל (שער המצות פר' ואתחנן): "עיקר כונת האדם בעסקו בתורה הוא לכשימשיך עליו השגה וקדושה עליונה.. כי זה כוונתו יתברך בבריאתו את בני האדם ותכלית ציוויו אותם שיעסקו בתורה".

משנה יד

שלא לשמה בא לשמה

הוא הִיה אֹמֶר, אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי. וְכִשְׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי. וְאִם לֹא עֲכָשִׁיו, אֵימָתִי:

כבוד שמים הדרך לתורה לשמה

מביא המדרש שמואל (פרק א, מש' ד): "ואפשר לפרש עוד עם מה אומר הזוהר כי מלת 'מ"י' היא כינוי אליו יתברך וכמו שאמר הפסוק 'מי ברא אלה', כי מ"י שהוא הש"י שהם חמשים שערי בינה [גמטריה מ"י] ברא אלה, וזה שאמר אם אין אני לי, כלומר אם אין אני קרוב אצל עצמי בלא מכיר מום שבי, אז הוא יתב' ידבק בי ויהיה בעזרי".

בדומה לזה כותב הרמ"ע מפאנו (בפירושו על אבות, פרק א, יד: ליקוטי רמ"ע): "אם אין אני לי מי לי, כי הממעט בכבוד עצמו ומרבה כבוד שמים, כבוד שמים מתרבה, וכבודו מתרבה. וזה בשני פנים, כי השכינה עלאה הנקראת מ"י והתתאה הנקראת מ"ה".

הלל היה נשיא בזמן הבית, והמימרא הזו הוא היה חוזר תמיד כמרגלא בפומיה. לכן, בודאי זו מראה את שיטתו הכללי לדורו ולדורות שאחריו.

רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלוקנו שתשים שלום בפלמליא של מעלה ובפלמליא של מטה, ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין עוסקים לשמה, בין עוסקים שלא לשמה. וכל העוסקים שלא לשמה, יהי רצון שיהו עוסקין לשמה (ברכות טז ע"ב - יז ע"א).

שלא לשמה בא לשמה

דומה לזה, דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסק אדם בתורה ומצות, אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה, בא לשמה (פסחים נ ע"ב).

מסביר התוספת במקום (ד"ה וכאן): "שאינ מכוון לשום רעה, אלא מתוך עצלות [ולא כדי להתייר ולקנטר ולקפח את חבריו בהלכה]."

מעשה בהלל הזקן עם הגר

שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש, ושמע קול סופר שהיה אומר 'ואלה הבגדים אשר יעשו חושן אפוד'. אמר: הללו למי? אמרו לו: לכהן גדול וכו'.

בא לפני שמאי אמר ליה: 'גירני על מנת שתשימני כהן גדול. דחפו באמת הבנין שבידו.

בא לפני הלל גייריה וכו', לך למוד טכסיסי מלכות! הלך וקרא. כיון שהגיע 'והזר הקרב יומת', אמר ליה: מקרא זה על מי נאמר? א"ל: אפילו על דוד מלך ישראל. נשא אותו גר קל וחומר בעצמו וכו'.

בא לפני שמאי, אמר לו: 'כלום ראוי אני להיות כהן גדול, והלא כתיב בתורה 'והזר הקרב יומת'? בא לפני הלל אמר לו 'ענוותן הלל ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה.

לימים, נזדווגו שלשתן למקום אחד, אמרו 'קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם. ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה (שבת לא ע"א).

לפי זה, אפשר להסביר את משנתנו כשיטת הלל.

להתחיל על מנס לקבל פרס

יש סיוע בספר אור החמה על מסכת אבות (פרק א, יד): "ואפשר דשייך להתפרש דקאי על הלל על מה שהקדימו לפניו דחובת האדם הוא ללמוד ולעשות של על מנת לקבל פרס, ואת זה בא הלל ללמוד זכות עליהם ואומר דכיון דאם אני לא אעשה לעצמי אין מי שיזכני, ולכך הותר לעשות בתחילה לכוונת עצמו, אבל לאחר שכבר עשה לכוונת עצמו, מתחיל להרגיש בבחינת מה אני, כלומר מה רחוק אני מקיום עיקר המצוות, והמטרה היא ללמוד בתורתו, כלומר שיקנה אותם כאילו הם שלו".

מוסיף למעשה בספר נצר חסד על אבות (פרק א, יד): "אם אין אני לי, מי לי? צריך כל אדם להיות בבחינת אין ממש, אבל אעפ"כ 'ויגבה לבו בדרכי השם כתיב, וצריך כמה פעמים להחזיק עצמו לאיש גדול, לצורך שמירת עבודה התמימה".

והנה איתא בשם צדיקים על הפסוק (ישעיה נה, יב) כי בשמחה תצאו, שעל ידי שמחה אפשר לצאת מכל הצרות, וזהו 'והיה' לשון שמחה, 'עקב' לשון סוף [ענוה יראת ה' (משלי כב, ד)], והיינו בעקבתא דמשיחא, פי' דבעקבתא דמשיחא צריכים להיות בשמחה (ספר ברכת משה מהאדמו"ר משה מרדכי מלעלוב זצוק"ל בשם הרה"ק ר' דוד מלעלוב, פרשת עקב).

”כי באור פניך”

מישנה טז

”כי באור פניך”

שִׁמְאֵי אֹמְרֵי, עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קֶבֶעַ. אָמַר מְעַט וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה,
וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת:

אור של אהרן הכהן גדול

”וירא אהרן וכל בני ישראל את משה, והנה קרן עור פניו, וייראו מגשת אליו” (שמות לד, ל).

כותב הרקאנטי (פירוש הרקאנטי על התורה, פר' כי תשא): ”קודם שחטאו ישראל היו רואין שבע מחיצות של אש ולא היו יראים, ולא היו מזדעזעים”.

ולגבי אהרן כתוב (במדבר ח, א): ”וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות”.
אומר רש”י: ”אמר לו הקב”ה חייך שלך גדולה משלהם [הנשיאים] שאתה מדליק ומיטיב את הנרות”.

הלל הזקן כאהרן הכהן

הבעל הטורים מוסיף: ”סמך נרות לחנוכה לפרסומי ניסא בנרות וכו', שבעת הנרות כנגד ז' המזלות חנכ”ל שצ”ם וכו', לבית הלל נר ואח”כ נרות שמוסיפים והולכין והיינו להעלות נר תמיד שמעלין בקודש”.

פרק א - משנה טו

אל מול פני המנורה יאירו (מנחות צח ע"ב).

למדנו מקודם (פרק א, משנה יב): "הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות, ומקרבן לתורה".

ה' אמר לאהרן הכהן, העבודה שלך גדולה יותר. הדלקת הנרות במקדש, כמו הדלקת החנוכיה, לפרסם הנסים של הקב"ה. אוהב את הבריות ומקרב לתורה. כבית הלל, מתחילים עם יהודי אחד, נר אחד, ומוסיפים ליהודים נוספים, מעלים בקודש. העבודה של אהרן היתה להדליק את בני ישראל מהאור שלו, התורה והאהבה והאור הקדוש שלו, מפני המנורה.

"איזה היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי" (אבות

ה, ט).

כתוב בגמרא (שבת ל ע"ב): "תנו רבנן, לעולם יהא אדם ענוותן [סבלן] כהלל, ואל יהא קפדן כשמאי".

שמאי כאהרן עם "סבר פנים יפות"

במשנתנו שאנחנו לומדים כעת (אבות א, טו), רואים ששמאי שינה את שיטתו לגמרי מאיש חריף לאיש רך, וכתב: והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות! (אדמו"ר מנחם מנדל מליובאוויטש זצוק"ל, ליקוטי שיחות כרך כז, דף 347). השינוי בגישה היה מקובל בין החכמים בדורות הבאים.

ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך, כי באור פניך נתת לנו ה' אלוקנו תורת חיים ואהבת חסד (תפלת שמונה עשרה, ברכת שים שלום).

כותב האדמו"ר מליובאוויטש (ספר שמחה ובטון בה', עמוד סו): "כשם שהקב"ה מאיר פנים לכל אחד ואחד מישראל - שהרי 'באור פני מלך חיים', ומגלה

”כי באור פניך”

את אהבתו לכל אחד ואחד מישראל - שהרי 'אהבתי אתכם אמר ה', מובן שגם הנהגתו של היהודי היא באותו אופן - 'אהבת הא-ל', וכן שמחה ומאור פנים, עד לאופן ד'מפזז ומכרכר'.

”כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם” (משלי כז, יט).

מביא הרב מברטנורא (אבות א, יב): ”כיצד היה [אהרן] מקרב את הבריות לתורה? כשהיה יודע באדם שעבר עבירה, היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות, והיה אותו אדם מתבייש ואומר אילו היה יודע צדיק זה מעשי הרעים, כמה היה מתרחק ממני, ומתוך כך, היה חוזר למוטב”.

כותב האדמו”ר מקאמארנא זצוק”ל (נוצר חסד על מסכת אבות, א, טו): ”המקבל את חברו בפנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב, כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם, וזוכה לראות פני השכינה”.

והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות ...

כי בזה יהיה רצוי לכל אחיו, וימצא חן בעיני אלקים ואדם (מפרוש הרב אברהם אזולאי על פרקי אבות, א, טו).

משנה טז

יציאה מספק מביאה לשמחה

**רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְהִסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק,
וְאֵל תִּרְכָּה לְעֵשֶׂר אַמְדוֹת:**

עשה לך רב

רבן גמליאל של משנתנו זו רבן גמליאל הזקן לפי רש"י (אבות א, טז), רבן גמליאל בנו של הלל הזקן.

אחר הלל ושמאי פסקו הזוגות ורבו המחלוקת.

לפני הלל ושמאי, הייתה רק מחלוקת אחת בכל התורה של בעל פה. בין הלל ושמאי היו ג' או ד' מחלוקות. משרבו תלמידי שמאי והלל, רבו מחלוקות בישראל, ונחלקו לב' כיתות (תוס' ד"ה יוסי בן יועזר, חגיגה טז ע"א).

פעמיים באבות כתוב 'עשה לך רב'. בפרק א (משנה ו): יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וכו'. ואחר כך במשנתנו (פרק א, משנה טז) רבן גמליאל היה אומר עשה לך רב וכו'.

יהושע בן פרחיה היה לפני הלל ושמאי, רבן גמליאל הזקן היה אחריהם. אחרי הלל ושמאי היו מחלוקות רבות בהלכה, והיה לנו צורך לרב כדי לפסוק את ההלכה (אבות א, טז, ר"ע מברטנורה). לכן, רבן גמליאל מוסיף: והסתלק מן הספק. יהושע בן פרחיה היה לפני הלל ושמאי, ובזמנו לא היה ספק בהלכה. היה הרב שהוא מבקש סגנון אחר, כמו משפיע, יועץ, דוגמה אישית לעבודת ה' וכו' וגם בזמנינו.

שאלת חכם מביאה לשמחה

שאלת חכם מביאה ליציאה מספק ושמחה. בנוסף, בקשת פסק הלכה מרב מביאה לדיוק במצות ודביקות ברצון ה'. המחמירים ללא שאלת רב, יכולים להגיע לקפדנות, עצבות וייאוש, לא עלינו.

כתוב בגמרא (ברכות יא ע"א): רב יוסף אמר עשה כדברי בית שמאי [ולא כבית הלל], לא עשה ולא כלום.

מלמד אותנו הבעל שם טוב הקודש זצוק"ל (צוואת הריב"ש): "לפעמים מטעה היצר הרע לאדם ואומר לו שעבר עבירה גדולה אף על פי שאינו אלא חומרא בעלמא או שאינה עבירה כלל. וכוונתו שיהא האדם בעצבות ומכח זה יבוטל בעצבותו מעבודת הבורא יתברך וכו', ואל ירבה בדקדוקים יתירים בכל דבר שעושה שזה כוונת היצר הרע לעשות לאדם מורא שמא אינו יוצא בדבר זה כדי להביא אותו לעצבות. ועצבות היא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך".

אז, לכל ספק בהלכה לשאול רב ולצאת מספק לשמחה. להיות דייקן במצות ולא קפדן, כדי לקיים רצון ה' ולעבוד אותו ית' בשמחה תמיד.

משנה יז

”עת לחשות, ועת לדבר...”

שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי גִּדְלֹתַי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצֵאתִי
לְגוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶה, אֶלָּא
הַמְעֵשָׂה. וְכָל הַמְדַרְבָּה דְּבָרִים, מֵבִיא חֵטָא:

תועלת השתיקה

כתוב בספר ארחות צדיקים (שער השתיקה):

”בכמה מקומות טובה שתיקה, כגון אדם שפוגעת בו מדת הדין, כמו באהרן כתוב 'וידם אהרן' (ויקרא יג). ואם שמע בני אדם שמחרפין אותו וישתק. וגם ירגיל אדם עצמו לשתק בבית-הכנסת, ואם הוא יושב בין החכמים - ישתק וישמע דבריהם, פעמים שהדבור טוב ופעמים שהשתיקה טובה.”

מביאה הגמרא (חולין פט, ע”א): ”אמר רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה” (שבולם עצמו. סוגר את פיו... רש”י, שם).

”אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון? למי שעובר על פשע” (ראש השנה יז ע”א).

אמר הקב”ה ללשון מה אעשה לך? כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה

”עת לחשות, ועת לדבר...”

מבפנים, ולא עוד אלא שתקנתי לך שתי חומות, אחד של עצם ואחר של בשר, של עצם השינים ושל בשר השפתים. לעולם ירבה אדם בשתיקה ואל ידבר כלל אלא בדברי החכמים או בדברים הצריכים לו לצורך גופו (ספר חסדים לד).

וכתב בספר שערי קדושה (חלק א, שער ב מהרב חיים ויטאל זצוק”ל):

”ונמצא, כי יותר צריך ליזהר ממדות הרעות, יותר מקיום המצוות-עשה ולא-תעשה, כי בהיותו בעל מדות טובות - בנקל יקיים כל המצוות. ובזה תבין גם כן דברים מתמיהין שאמרו רז”ל בענין המדות, כי העונה והשפלות מביאין לידי רוח הקודש, ושורה עליו שכינה, ואמר אליהו ז”ל: ‘אין התורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן, אף אני איני נגלה למי שאינו קפדן’, דברי חכמים בנחת נשמעים מזעקת מושל בכסילים (קהלת ט, יז).

משנה יח

"תתן אמת ליעקב"

רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם
עוֹמֵה, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם, שְׁנֵאֲמַר (זכריה
ח) אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם:

על קיום העולם

רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, היה הנכד של רבי שמעון במשנה
הקודמת, ואב של רבי יהודה הנשיא.

כותב הנתיבות שלום (אבות א, יח): ומיוחדים ג' דברים אלו שהם שמותיו
של הקב"ה המקיימים את הבריאה לבל תמוט. הקב"ה נקרא אמת, פועל
אמת שפעולתו אמת. וכן נקרא הקב"ה מלך המשפט וכו', וכן שלום.

מרחיב על זה, הרב יצחק ברכיה מפאנו (פירוש חנוך לנער על אבות א, יח), בן
של הרמ"ע מפאנו:

"וזה ודאי קיומו בקבלת חיותו וקיומו מן העולם ההוא העליון על ידי
שלשה מדות דין אמת ושלום סוד גבורה תפארת ויסוד".

החסד לאברהם, רבינו אברהם אזולאי, (אבות א, יח) מתברר הכל: "ויש
מפרשים, שכל שלשה הם אחד... 'אמת ושלום ומשפט שפטו'".

בספר תנא דבי אליהו (רבה, פרק טו) כתוב קצת אחרת: "ובארבעה דברים
העולם מתיישב, מתוך הצדקה ומתוך הדין ומתוך האמת ומתוך השלום".

"תתן אמת ליעקב"

מפרש הזיקוקין דנורא ובעורין דאשא: "והתנא דבי אליהו קחשיב תחלה צדקה שהוא גמילות חס"ד, ואח"כ דין מדת פחד יצחק, ואח"כ אמת מדת תתן אמת ליעקב מדת תפארת ואח"כ שלום מלכות בית דוד כשהיא מקבלת ממדת יסוד הנקרא שלום".

על פי המאורי אש (שם): שכל ארבעת דברים אלו בין אדם וחברו, שעל ידיהם מתקיים העולם.

מביאה הגמרא (שבת קד, ע"א): "מאי טעמא שקר מקרבן מיליה [במילת 'שקר' האותיות קרובות] 'אמת' מרחקא מיליה [במילת 'אמת' האותיות מרוחקות]?"

שיקרא שכיח [שקר מצוי], קושטא לא שכיח [אמת אינה מצויה]. ומאי טעמא שיקרא אחדא כרעיה קאי [אותיות שקר עומדות על רגל אחת] ו'אמת' מלבן לבוני [אותיות מושכבות כלבנים]? קושטא קאי [האמת מתקיימת על בסיס רחב] שיקרא לא קאי [שקר אין לו קיום].

"א", אות האמת וסוד האחדות

מספר הזהר הקדוש (הקדמת הזהר דף ב ע"ב - דף ג ע"ב): כד בעא למברי עלמא [כשעלה ברצון הקב"ה שהוא בינה לברוא את העולם], אתו כל אתוון קמיה [באו כל הכ"ב אותיות במחשבתו ית', לראות באיזה אות תתגלה מציאות העולם], מסופא ארישייהו [מסופם עד לראשם].

קיימא את א' לא עאלת [עמדה אות א' בחוץ ולא נכנסה], מה אנא אעביר תמן [מה יש לי לבקש. כי גם בי יש טעם לפגם, ראש תיבת א'רוח]...
יש כאן אמירת אמת...

פרק א - משנה יח

אנת תהא ריש לכל אתוון [נתן הקב"ה כח הבריאה לאות ב', אבל הכל בכח אות א' שהיא המאירה בה].

לית בי יחודה אלא בך [אין לי יחוד כל הספירות בי אלא על ידך, כי הא' היא סוד האחדות].

וכתב בספר אורחות צדיקים (שער האמת): וכשיש אמת למטה, אז ישקיף השם יתברך בצדק על הארץ... לכן ראה שיהיו כל ענייניך באמת, רע או טוב, ותסמך על הא-ל הנאמן.

בדומה לזה מאליהו הנביא זכור לטוב (תנד"א ז, א):

ואין אמת אלא צדקה, שנאמר 'אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף' (תהלים פה, יב). מפרש המאורי אש (שם): "שכפי התעוררות התחתונים מלמטה, כך בא ההתעוררות מלמעלה במידה המכוונת כנגדה".

"תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" (מיכה יב, כ).

"הקול קול יעקב" (בראשית, תולדות כז, כב).

רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר: